

Gion után az első

DUDÁS KÁROLY: JÁRTATÁS

Régebben olvastam már egy csinos novelláját a *Híd*ban, aztán személyesen is megismerkedhettünk a különös hangulatú kanizsai írótáborok egyikén. Józúeket beszélgettünk az Aranyhal vendéglő sarokasztalánál, nótáztunk a Tisza-parti halászcserda üvegezett gangján, bolondoztunk keskeny bekötőutakon rázkódó autóbuzszon, amely falusi fölolvására vitt bennünket. Karcsi amolyan „belevaló” jó cimborá, mértéktartóan vagány fiatalember.

Hogy író, azt éppen egy martonosi (vagy kispiai) közös esten fedeztem föl. A novella, amellyel itt a közönség elé állt, több volt sikeres kísérletnél: kész mű, igazi író teremtette új világ tárult föl a hallgatóság előtt. Hogy nagy tehetségű, jó író, azt nemrég megjelent (második) kötete egyértelműen bizonyítja. A *Jártatás* novellái, riportjai, esszéi sokfelé tapogatózó, de határozott irányba törekvő szerző különös figyelmet érdemlő munkái. (Ha a könyvnek vannak szépséghibái, semmiképp nem az ő számlájára írandók. Apró, de rendkívül bosszantó szedési, primitív helyesírási hibák tarkítják az igényes szöveget. Mintha szerkesztő, korrektor, revizor nem is bábáskodott volna a könyv születésénél. Kár!)

Műfaji sokféleség jellemzi a kötetet. Két novellaciklus fog közre egy riportokból, jegyzetekből összeállított fejezetet. Ám a ciklusokon belül is találunk jelentős különbözőségeket. Némi túlzással azt mondhatnánk: Dudás Károly minden itt közölt írása egy külön kötetbe való. Ami olyasfélért is jelent, hogy az ígéretes tehetségű szerzőnek bizony sokkal több időt kellene ellopnia az újságírói robot napjaitól-heteiből az író számára, ne csak életművének vázlatát írja meg, de álljon elő külön kötetnyi elbeszéléssel, riporttal, s — igen! — regénnyel is, mert most megismert munkáinak többsége bizonyosan mutatja a nagyobb teherbíró képességet.

A novellák között olyan kis remeknek érdemelnek figyelmet, mint *Az utcamosó éneke*, a *Látogatás*, *A vadőr*, majd a második ciklusban közölt filmnovella és az *Állatkertnovella*. Kitűnő írások, nagy mesterségbeli tudással alkotott, ügyszólván hibátlan művek. Némelyikükön olykor érezzük ugyan a példaadó mesterek hatását, itt Kosztolányi, amott mintha Sánta adta volna a leckét. (De semmiképp nem durva utánérzésekről van itt szó. Éppen csak a „szájtartás” emlékeztet az elődökre, az ének új, az ének más.) Nincs, nem is lehet azonban ilyen gondunk a könyv talán legjobb novellájával, a *Kinn a tanyán* cíművel. Ez igazi Dudás-novella. Mögötte érezzük az erős, hiteles élményt, élvezzük az író csodatevő hatalmát, amint egy emlékfosztlányból egész világot teremt. A csantavéri határ fekete sara kapaszkodik ugyan a novellahős kisfiú bakancsára, későbbben hatalmas bácskai akácok árnyéka táncol a dülőlúton a lángra lobbantott romtanya fényénél, a kiszakadás, menekülés fájdalma és dühe, a vonzás-taszítás mágneses térben rángatózó lélek szenvedése azonban már egyetemes. Ebben az írásban idomul tárgyhöz leghívebben a módszer is. Itt kamatoztatja legbiztosabban a jó riporter képességeit az író. A stílus nem cifrálnakodó, egyszerűségében is láttató erejű azonban. Filmnovella lehetne ez is, nyomban fényképezhető. Míg apa és fia „nagy-totálban” közelít a tanya felé, bent az ijesztően kongó üres szoba földpadlóján „premier-plan” bújik elő a porcfű, a zöld gyújtózsínór, amelyen át a természet előbb fölrobbantja a valamikori otthont, majd legyűri mind a vályogot, téglajárdát, ide nem való orgonabokrot, hogy visszaszerezze ősi jussát, a vadont.

Nem provinciális Dudás Károly riporteri látása sem. Egész népközösségben, egész országban s kelet-európai elmével gondolkodik. Nem csupán a *Párhuzamos történetek* sokfelé röpítő rövidebb darabjaira gondolunk. Ezek már tárgy- és helyszínválasztásukkal is bizonyítják a széles körű érdeklődést: Kamenicától az Isonzó

völgyéig, Egertől Csomakőrösig járjuk be szerzőnkkel a térséget, utazván eközben időben is, hol évtizedek, hol évszázadok mélyéig. Az objektív, látszólag szenvtelen előadásmód, a pontosság jellemzi a riportokat is. Szerzőnk nem csatol fölösleges okoskodást, hosszas prédikációt a jegyzőfüzetben, magnószalagon örökített párbeszédhez, történetekhez. A nehezebbik szobrászi munkát választja: elhagy, lefarag, vés. Maga az élet anyaga marad így előttünk, tapinthatóan szinte. Látszólag egyetlen rövid kiruccanás eredménye például a *Maradék* című riport. Alaposabban szemügyre véve kiderül azonban, hogy az itt olvashatónál sokkal több ismerettel bír a tudósító. Mindent összegyűjtött e jelképes nevű faluról, amelynek lakói valamikor ide, a Fruška Gora aljába menekültek a török elől. (A „maradék”, valóban.) 1977-ben 2350 lelket számlált a község, nagyjából fele-fele arányban szerbet és magyart. Az iskolában mégis megszűnt a nemzetiségi tagozat. A százhusz magyar gyerek — ugyancsak a fele a tanulólétszámnak — a serb-horvát nyelvű iskolába jár. „A szülők nem mutatnak érdeklődést a nemzetiségi tagozat iránt”, mondja az új igazgató, aki maga sem érti az okot. Ahogyan nem tud magyarázatot adni az a maradéki gazda sem, aki legutóbb egyedül akarta gyermekét magyar osztályba íratni. Nem érti, mi történt az emberekkel, hiszen senki nem kényszeríti őket, törvények biztosítják az anyanyelvi oktatást, s lám, mégsem kell nekik.

Más példát is kapunk — hátborzongatót — sorsunk abszurdítására, ezt a *Fényképeken az egész élet* című riportban. Bizonyos O. Á. a történet szereplője, aki a második világháború utáni fogságból 1949-ben szabadult. Romániáig jutott vissza, s az elosztásnál ugyancsak zavarba hozta az illetékeseket, amikor úgy nyilatkozott, hogy magyar léteire haza, tehát Jugoszláviába akar menni. „Ott délszlávok élnek”, mondták az okosok, oda nem mehet. Csíkszeredán telepedett hát le, meg is nősült, az otthoniakat csak fényképen láthatta jó évtizeden át, ahogyan azok is őt. 1964-ben térhetett haza. Keveset jár az utcára, mert mint mondja, sem a boltban, sem az orvosnál, sem a községházán nem beszélnek magyarul, másként pedig nehezen érti meg magát...

A Jártatás novellái és riportjai meggyőznek arról, hogy Dudás Károly birtokában van írói erejének és eszközeinek. Nem egy írása máris több ígéretes próbálkozásnál: hibátlan, kész művek sorakoznak itt, különös figyelemre érdemes munkák. *Gion Nándor* feltűnése óta minden bizonnyal a legígéretesebb jelentkezés ez a vajdasági fiatal magyar prózáírásban. Kívánjuk, hogy az erő töretlen maradjon, a tehetség kapjon lehetőséget a termékeny működésre. Egész irodalmunk gazdagodását várhatjuk tőle. (*Forum*.)

ANNUS JÓZSEF

Gál Sándor: Fekete ménes

Mély sebek, nehezen hegedő sérülések fájdalmas emlékeit őrzik a legújabb Gál Sándor-kötet „élményei, életképei”. Az öt elbeszélésből — a vékony kötet sokarcúsága ellenére nyugodtan használhatjuk ezt a műfaji megjelölést — kettőt ugyan (*Káin, Családi Krónika*) már az 1979-es, az író java novelláit tartalmazó válogatásban (*Kavicshegyek*) is olvashattunk. Ez az öt írás azonban így együtt remekül kiegészíti egymást: mindegyikben a háború okozta megrázkódtatások, a felvidéki, majd szlovákiai magyarság sorskérdései sejlenek föl.

Nem először idézi Gál Sándor a hátországi megpróbáltatásokat és a „zárójeles évek” igazságtalanságait, de — a jelek azt mutatják — nem is utoljára. Mert a jelenről sem lehet megnyugtató képünk mindaddig, amíg a múltat nem tisztáztuk.